

Kritik til tiden

Ved Dan Ringgaard, professor i nordisk litteratur, Aarhus Universitet

Anmeldelse af Camilla Schwartz: *Take me to neverland: voksenfobi og ungdomsdyrkelse i skandinavisk samtidslitteratur*

Spring 2021, 265 sider

Litteraturen vil ikke være voksen. En voksende del af den lider af voksenfobi: angst for at blive voksen. Det er en splittet tilstand. På den ene side et ubehag ved det faste og normsatte og en længsel efter det flydende og frie, på den anden et behov for stabilitet og anerkendelse. Det er en hysterisk position. Hysterikeren gør oprør imod autoriteter, nægter at passe ind, ter sig, piner sig selv, men samtidig angler personen efter god ro og orden, efter nogen som siger at det er godt nok alt sammen. Hysterikeren er en oprører som forgæves pisker sig selv til lydighed. Det skal ikke forstås som en diagnose, det er en psykologisk profil af en række karakterer i nogle bøger. Findes der en diagnose, går den på den kultur som disse karakterer er rundet af. Som i antipsykiatrien er den syge et symptom på en syg kultur, men modsat den kulturoptimistiske antipsykiatri er den syge som det drejer sig om her, ikke af den grund sund.

Voksenfobien er nærmere bestemt det senmodernes (dette gummiord) variant af hysterikeren. Her opstår der endnu en dobbelthed, denne gang fordi valget af nydelse fremfor pligt både er et oprør imod og en lydighed over for et neoliberalt forbrugsregime. Ikke at ville være voksen er at overgive sig til de mange lækre og nogle gange ekstreme tilbud som det frie liv lokker med. Den som har en spiseforstyrrelse, kræver magten over sin egen krop og nægter at blive voksen, men ikke uden på samme tid at modellere en krop som lever op til modens ideal om en ultratynd, androgyn Peter Pan. Ved at vægre sig gør man sært nok sin pligt. Sultekunstneren er kritisk over for det ideal som sultekunstneren selv inkarnerer. Intet livsområde undslipper markedets logik.

I sin bog om voksenfobi i skandinavisk samtidslitteratur læser Camilla Schwartz, som det allerede fremgår, litteraturen ud fra et psykoanalytisk og et sociologisk perspektiv, og hun læser i paradokser, i produktive modsætninger som den mellem ulydighed og anerkendelse eller den mellem kritik og medløberi. I bund og grund den samme figur sat i spil i henholdsvis et psykoanalytisk og et sociologisk register. Nærmere bestemt en lacaniansk og samfunds-

inklineret psykoanalyse tilsat feminismens, affektteoriens og postkritikkens interesse for at læse følelser.

Schwartz læser tematisk og efter karakterer i romaner (hun læser stort set kun romaner), romaner som for de flestes vedkommende er skrevet af yngre kvinder om yngre kvinder. Alligevel er det en overbevisende pointe i bogen at hysteriet ikke længere er forbeholdt kvinderne. Ikke at kunne forpligte sig var engang noget primært unge mænd led af, og brugen af kroppen som et instrument til oprør var for det meste kvindernes tvivlsomme privilegium. Sådan er det ikke længere. Kønnen er den centrale kampplads for identitet i de bøger der læses, men det performes på kryds og tværs af det man engang kaldte kønsroller, men nu hedder en kønsmaskerade netop fordi der performes.

Der foregår en frugtbar udveksling mellem teori og litteratur i bogen. De vekselsynger med hinanden med det ene formål at blive klogere på emnet, voksenfobien. Der hersker ikke noget hierarkisk forhold mellem de to. Valget af teori er eklektisk men velorienteret. Litteratur og teori findes i rigt og afstemt mål. Der gås stenhårdt efter emnet, og emnet frames igennem forskydninger af den overgribende paradoksale figur af oprør og anerkendelse. Litteraturen bruges til at forstå og til at tænke med, men den holdes i kort snor. Ingen svinkeærinder til dens æstetiske nuancer og retoriske overdrev, til der hvor *teksten* bliver hysterisk. Det er ikke der vi skal hen. Det her handler om menneske og samfund. Det er der kommet en tydelig bog ud af. En som er vigtig for sin tid, og sikkert vil blive ved med at være det et stykke tid endnu – hvilket er godt gået af en bog som i den grad rammer ned i tiden.

Tesen overbeviser. Ikke mindst fordi den turneres forskelligt fra kapitel til kapitel. Først er der hysteriet hos blandt andre Asta Olivia Nordenhof, Cecilie Lind og Bjørn Rasmussen, en udknaldet, performeret barnlighed klods op ad en vrængende, vrælende søgen efter voksenidentitet. Så er der de faderløse, Martin Kongstad og Christina Hagen for eksempel, dem der ikke kan blive voksne fordi den Anden (som det hedder på lacaniansk) er skyllet ud med patriarkatet, og her ikke mindst Hagens overtagelse af de usympatiske træk ved den mandlige nydelsessyge. Der er kærlighedens, med Stine Pilgaard's ord, "overlevende enmandshære" splittet mellem tinderlivets vare- og ydelseslogik og længslen efter symbiose. Venskabet overtager nogle af den romantiske kærligheds attributter. Dernæst klasseperspektivet, hvordan bøgernes karakterer flirter med et prekariat som de økonomisk set er en del af, men som de har for megen kulturel kapital til at høre til hvorfor det, som hos Theis Ørntofts protagonister, kan ende i "privilegieblindhed" og "identitetsturisme", en gratis flirt med de lavere klassers åh så enkle liv. Til sidst er der kønnen. Den performende og ensomme

nutidsfeminisme sættes over for Dea Trier Mørks *Vinterbørns* utopiske kollektivismen på tværs af klasseskel, og de voksenfobiske hysterikerens ”drøm om at forblive ung, mulig og potentiel” er ny i forhold til det forrige århundredeskiftes kvindelige ærkehysterikere. Og så er de nye forfattere tit ret sjove.

Mit referat yder ikke kapitlernes argumentation retfærdighed. Det indeholder heller ikke det hold af norske og svenske forfattere som der heldigvis også er blevet plads til. Jeg håber til gengæld at det fremgår hvordan Schwartz hele tiden opsøger de modsigelser som giver bøgerne deres dynamik og kvalitet, og på den måde vender og drejer den samme overordnede figur. Og hvordan denne vendt og drejet genererer ideer. Jeg tvivler ikke på at den hersens voksenfobi spreder sig epidemisk i den skandinaviske samtidslitteratur. Med det ville have være oplysende med en diskussion af smittetallet. At den findes hos yngre primært kvindelige forfattere, er ikke overraskende, men hvad med de ældre, hvad med mændene, hvad med digterne? Hvem bed den først på? Er Kirsten Hammanns *Fra Smørbullet* og *En dråbe i havet* måske tidlige eksempler på voksendværgingen, den infantile *crawling* efter både forbrug og bekræftelse? Og hvad sker der når Asta Olivia Nordenhof udgiver *Penge på lommen*? Er hun så blevet voksen? Og er den Anden nu også så fraværende? Hvad med overvågnings-samfundet, Big Data, etikens øjeblikkelige dominans over både politikken og æstetikken, den udbredte sorglitteraturens inappellable Anden, pandemiens stærke stat, klimakrisens fordring om afkald? Her er det ikke det Schwartz med Slavoj Žižek kalder ”det obskøne overjeg” der hersker, det som tager over med et joker-grin når Loven skvatter sammen, her hersker Loven stadig.

Måske er det lidt ufint, måske fører det ingen vegne hen, men jeg kan ikke lade være med at tænke at bogen selv bliver offer for den paradoksalitet den igen og igen udpeger. Ved at kaste sig engageret over et problem i samtiden opfylder bogen mediernes og penge- og statsmagtens krav om samfundsrelevant, anvendelig forskning. Den oversætter kunst til kultur, det særlige til det almene. Schwartz læser tematisk uden nævneværdig opmærksomhed på form, hun skriver en pletfri sagprosa og opfylder de krav man kan stille til en afhandling. Hun er lydige midt i sit skarpe og – for det fornemmer man – personlige engagement. Det er ikke en kritik. Blot en konstatering af at der ikke findes noget uden for markedet. Det øjeblik litteraturen og dens forskere vælger engagementet frem for dekadencen, bliver de opsuget af cirkuset. Hvis de ikke gør det, bliver de irrelevante. Men alligevel. Det er en meget voksen bog. Jeg kunne godt ønske mig en mere hysterisk én næste gang?